

Skromní hrdinovia Strednej Ázie

■ BORIS KOPELIOVIČ

[Tadžikistan]

**Tadžická populácia stredoazia-
ta je pravdepodobne spolu s
turkménskou asi najviac
rozoberaná kynológmi, ktorí sa
o toto plemeno intenzívne zaují-
majú. Na rôznych fórach pre-
biehajú diskusie, v ktorých sa
„tadžiky“ a „turkméni“ porovná-
vajú.**

Kynológovia, špecialisti, široké spek-
trum chovateľov vrátane tých, ktorí po-
chádzajú priamo z menovaných krajín,
hľadajú spoločné črty tadžických a turkmén-
skych psov, alebo na druhej strane znaky,
ktorými by sa mali tieto populácie navzájom od
seba líšiť. Tadžické psy sú vraj bojovníkmi,
turkménske zase spoločníkmi. „Turkméni“ sa
od „tadžikov“ zásadným spôsobom odlišujú
a nemali by sa navzájom medzi sebou páriť.
„Tadžiky“ sú také isté ako „turkméni“ a ničím
sa od seba neodlišujú, ani povahovými, ani
exteriérovými vlastnosťami. Aj takéto proti-
chodné informácie môžeme v súvislosti s tými-
to dvomi populáciami zaznamenať pri deba-
tách chovateľov. Aká je teda skutočná realita?
V súčasnosti i nedávnej minulosti sa viacero
kynológov venuje práve tadžickým psom.
Niektorí z nich pochádzajú priamo z tejto kra-
jiny, iní zase za účelom lepšieho poznania
týchto psov Tadžikistan osobne navštívili a zo

Takémuto sfarbeniu hovoria Tadžici - sary

svojich ciest spravili zaujímavé reportáže. A. Labunskij, A. Derus, E. Polšina, alebo S. Chamidov a A. Latifi, nám poskytujú zaujímavé materiály, ktoré nám dávajú lepšie poznať stredoaziaticov žijúcich vo svojej vlasti - Tadžikistane.

Jeden z tadžických kynológov sa podľa mojej mienky vyjadril k tejto téme veľmi výstižne, keď hovorí o tom, že je síce pravda, že Turkméni a Tadžici majú odlišné obyčaje, ale ich pohľad na stredoaziaticu je identický, pretože spoločne kladú dôraz na pracovné schopnosti a

charakter týchto psov. Okrem toho by bolo vskutku nezvyčajné, ak by sa turkménske psy chovali len ako dobrí spoločníci a chýbala by im bojovnosť pripisovaná „tadžickým psom“. To by nemalo žiadnu logiku, pretože Turkméni používajú týchto psov tiež na prácu. Môžu byť v istých prípadoch miernejšie ako tadžické psy, ale bojové vlastnosti a primeraná ostrosť im nemôžu v žiadnom prípade chýbať. Ak platí, že v Turkménsku nemajú pastieri radi, ak ich psy niekoho pohryzú tak, že tečie krv, to isté platí aj v Tadžikistane, kde hryzavých psov,

V Tadžikistane je takéto sfarbenie ako sučky na obrázku v pravo, celkom bežné

Štvoroký v Tadžikistane psy takto sfarbené nazývajú čorčašma

Ešte raz štvoroký - čorčašma

alebo takých, čo len raz zavrčia na dieťa, bez milosti utrácajú. Ľudia žijúci v Tadžikistane alebo v inej krajine Strednej Ázii dobre poznajú týchto psov, ich charakter a obyčaje, a z toho dôvodu sa nestáva príliš často, aby stredoaziat niekoho pohrýzol. Počas dňa nie sú tieto psy tak nebezpečné ako večer a v noci. Svoje si ustrážia aj cez deň, ale nepriateľ chodí väčšinou v nočnú hodinu.

Okrem toho úlohou týchto psov nie je napádať ľudí, ale cudzích nevpušťať do svojho teritória. Stredoaziat najprv vrčaním prichádzajúcemu dáva najavo, že si nepraje, aby pokračoval smerom k pomyslenej hranici stráženého územia. Útok nastáva až v prípade nerešpektovania varovného signálu, a veru takých hrdinov, ktorí by ten útok riskovali, nie je veľa, ak sa vôbec nejaký nájde. Tieto psy sú dokonca ochotné tolerovať cudzincov v prítomnosti domácich pastierov.

Stredoaziata v Tadžikistane nazývajú sagi dachmardak, čo je odvodené od slov „dachmarda“ - človek disponujúci desiatimi silami, a „sagi“ - pes, čiže v preklade to celé znamená - „pes, ktorý nahradí desiatich“. Pastierskych psov nazývajú niekedy aj sagi čuponi. Stredoaziatov, ktorí nepracujú pri stádach, volajú dechkonni (sedliacky pes), alebo jednoducho točiki (tadžický). Existuje ešte jedno slovo používané pre tadžických psov, a tým je kučuk. A. Labunskij uvádza, že tak nazývajú šteňatá. V Uzbekistane tak hovoria všetkým psom. Toto slovo znamená v tadžikom jazyku „malinký“ a asi aj preto je pomenovaním pre malých stredoaziatov.

Psy pri stádach sú zvyčajne v pracovnej kondícii a ich kohútiková výška sa pohybuje zhruba od 65 do 74 cm. Takéto miery udáva S. Chamidov a A. Labunskij v podstate tieto miery potvrdzuje, keď na svojich cestách po Tadžikistane nameral podobné hodnoty, a pridáva okrem iného miery obvodov láb. Tie sa pohybujú od 12 do 15 cm. Tadžickí pastieri na dlhé cesty neberú so sebou príliš veľké a hrubé

psy, ktoré by sa skoro unavili. Ak sa medzi miestnymi hovorí, že „vlka krmia nohy“, je celkom logické, že stredoaziat musí byť schopný vlka dohnať, zničiť a to príliš ťažké a hrubé psy nedokážu.

A. Labunskij hovorí, ako sa mu podarilo získať na farme Kara-Komar jedno malé šteňa, dvojčýždňového psika, od sučky stredného vraztu, suchej stavby tela, nie v ideálnej kondícii. Aké bolo však jeho prekvapenie, keď sa dozvedel, že práve táto sučka zabila dvoch vlkov! Tadžici hovoria psom, ktorí zlikvidujú vlka, Bosar, čo značí „Železné čeluste“. A. Labunskij tvrdí, že populácia stredoaziatov v Turkménsku je kvalitnejšia ako v Tadžikistane, a opisuje rozmanitosť typov, čo sa týka konštitúcie, ale aj farby. Nachádzame tu typy presne ako v Turkménsku a iných oblastiach Strednej Ázie. Pravdou však je, že v Tadžikistane je veľmi obľúbená farba čierna a sfarbené psy podobne ako tibetská doga, takzvané štvoroké jedince, miestnymi nazývané čorčašma. Takto sfarbené psy sa v Uzbekistane nazývajú zase turkuzami (turkuz), a niekedy ich v Strednej Ázii volajú tiež djort gjorz. Nie je pravdou, že v Turkménsku sa vyskytujú len svetlé rázy psov, hoci pastieri takýmto dávajú prednosť. Samozrejme, že v Turkménsku môžeme nájsť aj čierne a tigrované psy, i keď zriedkavejšie ako v Tadžikistane. A tu zas okrem obľúbenej čiernej alebo štvorokých môžeme vidieť tiež plavé, biele, flakaté ako v Turkménsku. Na svojich cestách A. Labunskij zaznamenal v Tadžikistane aj stredoaziatov sivej farby, ktorá u laikov môže vyvolávať zdanie, že sa jedná o kaukazského ovčiaka, avšak títo stredoaziati podľa slov tadžických pastierov patria k veľmi starým čistokrvným líniam nášho plemena. Jeden zo známych bojovníkov menom Tarzan, ktorý bol v Dušanbe finalistom v psích zápasoch, má práve takúto farbu. A. Latifi, poznajúc generácie predkov tohto psa, potvrdil, že sa jedná o čistokrvného stredoaziata, navyše z výbornej pracovnej línie. V Tadžikistane tradícia psích zápasov nie je taká ako v Turkménsku, tu boli skôr vo veľkej popularite zápasy kohútov... Napriek tomu si tu psy medzi sebou merali sily oddávna a majitelia tých najlepších sa nimi radi hrdili. Z tých slávnych posledného obdobia poznáme Ala Palvona, Tarzana, Syrtlona, Barbosa, Pachtu a fajzabalského čierneho psa menom Koki.

Spomínam si, ako sme začiatkom 90-tych rokov pozorne sledovali videozáznam zo špeciálnej výstavy v Rusku z roku 1988, kde v triede mladých vyhral pes menom Chirs (v preklade znamená medveď), ktorý sa výrazne

Bielym stredoaziatom hovorí Tadžici - pachtu

Brit care

PREVENCIA VÝŽIVOU

HYPOALERGÉNNE ZLOŽENIE - JAHŤACIE MÄSO A RYŽA / LOSOS A ZEMIAKY BEZ SÔJE, HOVÄDZIEHO A BRAVČOVÉHO MÄSA, PŠENICE, KUKURICE A ALERGÉNNOV

Brit vyvinul superprémiové krmivo, ktoré maximálne šetrí organizmus a poskytuje účinnú ochranu proti negatívnemu pôsobeniu vonkajších vplyvov. Pre výrobu krmív Brit Care sú použité výhradne hypoalergénne suroviny: jahňacie mäso s ryžou a losos so zemiakmi. Výber surovín zaisťuje vysokú znášanlivosť krmiva a zamedzuje výskyt alergických reakcií či potravinových intolerancií. Receptúry rady Brit Care sú doplnené o rad funkčných komponentov, ktoré posilňujú imunitu, prispievajú k zdraviu organizmu a pomáhajú eliminovať nebezpečenstvo vzniku vážnych ochorení.

Pre viac informácií o Brit Care navštívte náš chovateľský portál na adrese: www.krmivo-brit.cz a kontaktujte distribútora v SR:

TATRAPET Podtatranského 9/11
031 01 Lipt. Mikuláš, tel.: 044 / 5514 578,
fax: 044/ 5526 230, mob.: 0905 939 958,
e-mail: info@tatrapet.sk

www.tatrapet.com

Populárna farba v Tadžikistáne - čierny tadžik

Čierny tadžik - obľúbený farebný ráz v Tadžikistáne

líšil od vífaza triedy otvorenej, Barchana, a to najmä v stavbe hlavy. Zatiaľ čo Barchan bol silný s pomerne ťažkou hlavou, Chirs, dovezený z Tadžikistanu, mal hlavu jemnejšiu, ale veľmi pekne modelovanú, takmer bez stopu. V tej dobe väčšina z nás chovateľov jednoznačne uprednostňovala hlavu typu Barchana, dnes je tento pohľad trochu iný. Vráťme sa však k sfarbeniu tadžických psov. Veľmi populárne čorčašmi nie sú mimo Tadžikistanu príliš obľúbené práve kvôli tejto farbe. V tomto farebnom ráze sa podľa S. Chamidova vyskytujú jedince s mohutnou kostrou, objemnou hlavou a hrubými labami. V tomto type sa sú väčšinou psy, ktorých prechod od čela k papuli je sotva badateľný, a papuľa býva kratšia, je silná, dobre zaplnená. Nájdu sa však aj také psy, ktoré majú prechod od čela k papuli ostrejší, čo sa takmer nestáva u skupiny nazývanej „čierne tadžiky“. Tieto sú väčšinou v ucelenejšom type ako spomínané čorčašmi a ich prechod od čela k papuli je plynulý /majú

Bielo čierne nazývajú Tadžici - alla

ploché stopy/ a papule majú trochu dlhšie. Oproti čorčašmám majú plochejšie rebrá a bývajú dlhšieho formátu. Tieto čierne psy majú často na hrudi a labách biele znaky. Oči majú malé, väčšinou tmavé. Ak sú svetlejšie, nie je to pri tejto farbe príliš efektné. Uši sú nasadené nízko. „Čierne tadžiky“ sa používajú pri pasení, ale aj na ochranu obydlí. Tieto psy sa vyskytujú najmä v Šaartuzskom, Ordženikidzenskom, Javanskom, Komso-molobadskom rajóne, a tiež v Anzobskom priesmyku. Okrem týchto spomínaných farieb sa vyskytuje v Tadžikistáne farebný ráz, ktorý tu nazývajú „alla“, čo značí pestrý. Môžeme si pripomenúť, že v Turkménsku sa psom s obdobným sfarbením hovorí alabaj, čiže tak isto je tu obdobné slovo „ala“ - pestrý a „baj“ - veľký. Tento farebný typ je v Tadžikistáne typom pomerne uceleným a jedince sa vyznačujú strednou kohútikovou výškou, niekedy sú aj vyššieho veku. Kostru majú silnú, papule mohutné so silným širokým koreňom nosa, na konci ktorého je niekedy hrboľček. Lebečná časť je široká, prechod od čela k papuli, ako sa na stredoaziata patrí, je sotva znateľný. Tak isto uši nízko nasadené, oči malé, zväčša tmavé. Typickým predstaviteľom tohto typu je Ala Palvon, ktorý bol z Tadžikistanu vyvezený do Iskitimu, a vlastnila ho L. Kononenko. O Ala -Palvonovi sa tradovalo, že pri stretoch s protivníkmi nikdy neprehral v prvom dotyku, takzvanej „sviečke“, keď sa v počiatočnom strete dvaja súperia od seba zakliesnia a stoja na zadných nohách. Je to naozaj zaujímavé, ak zoberieme do úvahy, že kohútiková výška Ala Palvona bola sotva 70 cm. Nie je dokonca ani známe, že by tento pes niekedy súboj prehral. S. Chamidov tvrdí, že dlhosrsté psy sa v Tadžikistáne nevyskytovali, a ak sú v dnešnej dobe, tak sú podľa neho dôsledkom importov z Turkménska. Veľmi nezvyčajnú teóriu na jednom seminári vyslovil profesor Gorelov, ktorý tvrdí, že psy s dlhou srstou sú v našom plemene agresívnejšie ako tie s krátkou. Profesor Gorelov je v kruhu chovateľov stredoaziata pomerne známy svojimi publikáciami o tomto plemene a je jedným z tých, ktorí medzi začiatkom 90-tych rokov poukázal na to, že u stredoaziata je lepšie hovoriť o plemenej skupine ako o jednom plemene. Pravda, ak by to bolo naozaj tak, že čím dlhšia srst, tým agresívnejší jedinec, mali by byť krátkosrsté „tadžiki“ miernejšie ako, napríklad, dlhosrsté typy v Turkménsku, alebo v iných častiach Strednej Ázie. Pritom sa často hovorí o opaku, to znamená, že turkménske psy sú miernejšie než tadžické. Tak si vyberte! Ako sme už spomenuli, tadžickí pastieri majú v mnohých veciach rovnaký postoj ku svojim psom ako Turkméni. Okrem požiadaviek na povahu a pracovné schopnosti sa to týka aj zubov. Žiaden dôraz na nožnicový záhryz, ten býva rôznych od predhryzu, podhryzu, kliešťového záhryzu až po nožnicový. S. Chamidov hovorí, že tadžické psy majú väčšie zuby než turkménske, ale podľa mojej mienky je to záležitosť skôr individuálna a neexistuje nejaká konkrétnejšia štúdia, ktorá by tento fakt potvrdzovala. Podobne - ako to, že tadžické psy sa zásadným spôsobom odlišujú od psov turkménskych, ak neberieme do úvahy, že Tadžici uprednostňujú iné sfarbenie ako Turkméni? Na

Čierne s bielym golierom nazývajú nielen Tadžici, ale aj iné národy Strednej Ázie - bujnok

Tadžické psy plavej farby

otázku, čím by sa mali tadžické psy od svojich príbuzných v Turkménsku líšiť, nedal doteraz nikto presvedčivú odpoveď, ani známi chovatelia ako, napríklad, Goročov alebo Bolkonuva, ktorí o zásadných rozdieloch hovoria. Veru doposiaľ nikto, samozrejme, ak nepočítame rozdielnosť v obľube farby, a je faktom, že v Turkménsku je populácia stredoaziata na vyššej úrovni. Tadžickí pastieri, podobne ako turkménski, sú moslimovia, ktorí síce považujú psa za nečisté zviera, ale napriek tomu majú svojich psov radi a majú ich za ich pomoc v neľahkom živote vo veľkej úcte. Do domu pes vkročiť nesmie, ale puto medzi ním a jeho pánom býva silné. A. Labunskij a A. Latifi opisujú príhody, keď dostali pastieri veľmi zaujímavé finančné ponuky na predaj svojich psov, ale neakceptovali ich. Stredoaziat je predsa nenahraditeľným pomocníkom, a to nielen pri práci so stádom a strážení, ale v istých prípadoch, ako píše A. Labunskij, má za úlohu sprevádzať a ochraňovať malé deti, ktoré musia cestou do školy prekonať nemalú vzdialenosť.

Tadžik A. Latifi zase spomenul, ako sa pastier nechcel vzdať svojho už staršieho vyslúžilca, bojovníka, známeho Pachtu, ktorého nechcel predať za žiadnu cenu.

Mená svojim psom dávajú Tadžici opäť v zhode s Turkménmi, podľa farieb, alebo v spojitosti s charakterom. Slovo kančik sa prekladá ako suka, sary-kančik - žltá sučka.

Alichon Latifi v súvislosti s týmto pomenovaním hovorí, že od tohto slovného spojenia si niektorí ruskí kynológovia osvojili názov sarkandžik, čo by mal byť podľa nich jeden z typov stredoaziata, ako píše E. Myčko vo svojej publikácii. Pritom sa v skutočnosti nejedná o žiaden typ, je to pomenovanie pre suky istej farby. Bielych psov nazývajú Tadžici - pachta, čierne-bielych - allapar, hrdzavých - zardak, sivých - sary. Ak je čierny pes s bielym golierom, hovoria mu bujnok, tak ako aj v iných oblastiach Strednej Ázie. V Turkménsku sa stretne s nejakým Koplantom (tigrom),

Aborigén z Tadžikistanu

Hrdzavých psov volajú Tadžici - zardak

alebo Elbarsom (levom), v Tadžikistane je to zase Šer (lev), Fanšer (fanský lev), popri prípade Chirs (medveď), Gurg (vlk), alebo Babrak (tigríča), obľúbené je aj meno Nahang (krokodíl), Sarboz (vojak). Ak má stredoaziat na zadných labách takzvaný vlčí pazúr - dostáva meno Syrtlon. Takéto psy by mali byť dobrými zápasníkmi. To sa hovorí v Strednej Ázii o takýchto psoch všeobecne.

V posledných rokoch zaznamenáva kynológia v Tadžikistane nové smerovanie v jej vývoji. V rokoch 2006 a 2007 sa uskutočnili výstavy psov s názvom Bachor v meste Chudžande, na ktorých sa zúčastnili aj niektoré psy priamo od stád. V Tadžikistane existuje chovateľské zariadenie s názvom Ruchak, ktoré sa zaoberá chovom nielen stredoaziátov, ale tiež iných plemien. Tak trochu je prekvapením, že v tejto chovateľskej stanici sú viaceré importované psy z Ruska, i keď tu môžeme nájsť aj jedince z domáceho chovu. Pani T.M. Ivanova navštívila Tadžikistan nejdeden raz a píše o svojom stretnutí so známym pastierom Chudži Chudžamom Nazarom, ktorého otec, aj starý otec boli pastiermi a jeho traja synovia sú tiež. Tento pastier uprednostňuje skôr svetlé farby a ukázal návštevníkom 10-ročného svetlého

prekrásneho psa Džulbarsa. Pri jeho fotografovaní museli byť veľmi opatrní a pastier sa postavil medzi nich, pretože psovi sa zdalo, že sú príliš blízko. Pastier iného stáda, Machmat Šaríf, mal psy sfarbenia zväčša tmavého, a tiež krásne. Presne takéto alebo podobné psy nášho plemena by som si predstavoval zatiaľ v jedinej oficiálnej tadžickej chovateľskej stanici. Čo však nie je, môže byť, veď kynologické dianie v tejto krajine napreduje pomerne rýchlo a miestni kynológovia - pastieri, iste týmto psom rozumejú a budú vedieť, ako v chove dosiahnuť kvalitné výsledky, a akým psom dávať prednosť. Navyše sa do tejto krajiny dostávajú tiež psy z Afganistanu, ktoré sú považované za jedny z tých lepších. Aj samotní Turkméni hovoria o afgánskych psoch s rešpektom. Žiaľ, mnoho stredoaziátov kvalitnej afgánskej populácie sa za vlády Talibanu poutrávalo, ako tvrdí znalec afgánskych psov Q. Rasaque, ktorý o nich vydal knižnú publikáciu. V poslednom období sa tradícia bojov stredoaziátov v Afganistane opäť dostáva do pozornosti a v predmestí Kábulu sa konajú šampionáty. Podobne ako v Tadžikistane sa stretávame v Afganistane s rôznymi typmi stredoaziata a môžeme tu vidieť mnoho psov plavých, hrdzavých, rôznych pestrých farieb, ale aj psov sivých alebo s čiernymi maskami. Stredoaziati žijúci pri stádach v Tadžikistane sa nezriedka dožívajú vysokého veku, Chamidov hovorí, že mal možnosť stretnúť 12 až 14-ročné psy, dokonca aj 18-ročného. Párenie tu prebieha podľa zákonov prírody a vodca zvyčajne pári všetky suky v okolí. Sučky sa niekedy napária už vo veľmi mladom veku, a to v 10 - 12 mesiacoch. Šteňatá si pastieri kupujú približne vo veku od dvoch týždňov do 1 - 2 mesiacov. Neskôr, keď tieto vyrastajú pri stáde, dostávajú niekedy amulety na ochranu proti všetkému zlému. Sú to šnúrkové buď z kože, alebo z červenej látky, ktoré sa im zavesia na krk. So šteňatkami a mladými psíkmi sa všetci radi pohrajú, no s dospelými už tak často nie. Neznamená to, že by ich nemali radi, ale pri namáhavej práci sa na to zvyčajne nedá myslieť, navyše stredoaziati nie sú ani na prílišné maznanie vo svojej pôvodnej vlasti zvyknutí. Pracujú samostatne, bez naučených povelov, ktoré sa obmedzujú na pár slov ako „ku mne“, „nesmieš“, alebo „gurg“, čo znamená vlk. Sú skromné a nenáročné obdobne ako ich turkménski a ostatní „bratia a sestry“ z oblastí Strednej Ázie. Ak tadžické psy

Tigrované farby sú v Tadžikistane viac rozšírené ako napríklad v Turkménsku

Vynikajúci pes bojovník importovaný z Tadžikistanu do Uzbekistanu. Farba čierno biela nozvaná - allapar

porovnáme s ostatnými populáciami stredoaziata, nachádzame veľa spoločných črt a podľa mojej mienky nachádzame viac spoločných znakov ako tých, ktorými sa od seba vzájomne odlišujú. Pravda, táto téma týkajúca sa najmä turkménskych a tadžických stredoaziátov bude pravdepodobne naďalej zdrojom mnohých nekonečných debát s rôznymi závermi a nejednotnými názormi. Necháme sa prekvapiť, čo nového nám prinesie budúcnosť, a aké nové informácie týkajúce sa tadžických psov. Uvidíme, k čomu sa budú prikláňať, odborníci na naše plemeno, či nájdú medzi sebou aspoň akú-takú zhodu v pohľade na najznámejšie populácie stredoaziata v bývalom ZSSR - „tadžikov“ a „turkménov“.

Zdroje k článku:

Sredneaziatskaja ovčarka mify real'nost' perspektivy (kolektív autorov) Sobaki Srednej Ázii (A. Labunkij) Sredneaziatskaja ovčarka v Peterburge (časopis zoožurnal 2006, 2008) www.irkcao.ru

Fotografie - O. Nagaeva, A. Derus, E. Polšina, D. Kováčikova, A. Latifi

Hotelový komplex Frankův dvůr

www.frankuv-dvur.cz

na samotě 2 km od Jindřichova Hradce

firemní školení a prezentace, team building, konference, semináře, promoce, svatby, rauty

- dětské prolézačky, minigolf, petanque • bazén, sauna, solárium, whirlpool • slovenská a maďarská kuchyně
- dvě samostatné restaurace • kongresový sál, salonek

Jemčinská 125/IV
377 01 Jindřichův Hradec
tel. +420 777 99 66 66
e-mail: info@frankuv-dvur.cz

